

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ІНФОРМАЦІЮ У СФЕРІ УПРАВЛІННЯ ВІДХОДАМИ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА В УКРАЇНІ

Ткаченко О.М.,

доктор філософії в галузі права
директор ТОВ «Будагроенергосервіс», м. Київ
e-mail: sandroaa6060@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-3030-1514>

PROBLEMS OF EXERCISING THE RIGHT TO INFORMATION IN THE FIELD OF AGRICULTURAL WASTE MANAGEMENT IN UKRAINE

Tkachenko O.M.,

Candidate of Legal Sciences,
Director, Budagroenergosservis LLC, Kyiv, Ukraine,
e-mail: yuriy.nosik@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-3030-1514>

Анотація. У статті аналізуються проблеми реалізації права на екологічну інформацію у сфері управління сільськогосподарськими відходами в Україні з урахуванням воєнних ризиків і трансформацій екологічного законодавства. Визначено, що це право належить до так званих третіх поколінь прав людини – колективних, екологічних і солідарних прав, що спрямовані на забезпечення сталого розвитку та екологічної справедливості. Право на інформацію про довкілля, зокрема відходи, є ключовим інструментом сталого розвитку та екологічної безпеки в Україні. Правові засади доступу до екологічної інформації про відходи закріплено в Конституції України, базових законах та міжнародних договорах. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» серед екологічних прав громадян включає і право громадян на вільний доступ до інформації про стан навколишнього природного середовища (екологічна інформація) та вільне отримання, використання, поширення та зберігання такої інформації, за винятком обмежень, встановлених законом. Разом із тим спеціальне регулювання у сфері управління відходами почало формуватися лише після прийняття Закону України «Про управління відходами» (2022), який передбачає створення єдиної інформаційної системи та відкритих реєстрів. У статті підкреслюється, що на практиці виникають значні перешкоди для реалізації права на інформацію через відсутність дієвих механізмів доступу до даних, низьку інформованість громадськості, термінологічну невизначеність та відсутність єдиної інформаційної інфраструктури. Додатковим викликом є воєнні дії, що призвели до зменшення площ сільськогосподарських угідь, появи значних обсягів «відходів війни» та потреби в оперативному прийнятті рішень щодо їх утилізації. Обґрунтовано доцільність розроблення спеціальних норм щодо інформаційного забезпечення управління сільськогосподарськими та воєнними відходами, гармонізації українського законодавства з принципами ЄС, розвитку цифрових платформ для моніторингу й залучення громадськості до екологічного контролю.

Ключові слова: екологічні права, право на екологічну інформацію, доступ до інформації, відходи, відходи сільського господарства, відходи війни, управління відходами.

Формул: 0, рис.: 0, табл.: 0, бібл.: 11.

Abstract. The article examines the problems of implementing the right to environmental information in the field of agricultural waste management in Ukraine, taking into account the risks associated with war and the transformation of environmental legislation. It is established that this right belongs to the so-called third generation of human rights – collective, environmental, and solidarity rights aimed at ensuring sustainable development and environmental justice. The right to information about the environment, including waste, is a key instrument for sustainable development and environmental safety in Ukraine.

The legal basis for access to environmental information on waste is enshrined in the Constitution of Ukraine, basic laws, and international agreements. The Law of Ukraine «On Environmental Protection» recognizes among the environmental rights of citizens the right to free access to information about the state of the environment (environmental information) and the right to freely receive, use, distribute, and store such information, except for restrictions established by law. However, special regulation in the field of waste management has only recently begun to develop after the adoption of the Law of Ukraine «On Waste Management» (2022), which provides for the creation of a unified information system and open registers.

The article emphasizes that, in practice, significant obstacles to the realization of the right to information persist

due to the lack of effective mechanisms for data access, low public awareness, terminological uncertainty, and the absence of a unified information infrastructure. An additional challenge is posed by military actions, which have led to a decrease in the area of agricultural land, the generation of significant volumes of «war waste», and the urgent need for prompt decision-making regarding its disposal.

The article substantiates the necessity to develop special regulations on information support for the management of agricultural and war waste, harmonize Ukrainian legislation with EU principles, develop digital platforms for monitoring, and involve the public in environmental oversight.

Keywords: *environmental rights, right to environmental information, access to information, waste, agricultural waste, war waste, waste management.*

Formulas: 0, fig.: 0, tabl.: 0, bibl.: 11.

Постановка проблеми. Проблематика реалізації права на інформацію у сфері управління відходами сільськогосподарського виробництва в Україні набуває особливого значення в умовах сучасних трансформацій, зумовлених як екологічними, так і соціально-економічними факторами. Водночас на тлі воєнних дій ситуація суттєво ускладнюється. Збройна агресія російської федерації призвела до значного зменшення площ сільськогосподарських угідь через їх тимчасову окупацію, мінування, забруднення та руйнування інфраструктури. Крім того, війна спричинила утворення значних обсягів так званих «відходів війни» – зруйнованих будівельних матеріалів, залишків боєприпасів, техніки, які створюють додаткове навантаження на екосистему та потребують чітко організованої утилізації. Як слушно зазначають Гафурова О.В. та Новак Т.С., наразі необхідним є розширення термінологічного апарату Закону України «Про управління відходами» поняттям «відходи, що утворюються внаслідок війни» та включити цей вид відходів у перспективний Національний перелік відходів [1, с. 353].

За таких умов забезпечення доступу до достовірної та актуальної інформації про обсяги, види й місця утворення відходів сільськогосподарського виробництва, включаючи відходи війни, стає критично важливим. Це не лише питання екологічної безпеки, а й основа для прийняття управлінських рішень щодо відновлення аграрного потенціалу, оптимізації процесів утилізації відходів, залучення інвестицій у сферу «зеленої» економіки та формування сучасної інфраструктури переробки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У юридичній літературі окремі правові аспекти поводження з відходами висвітлювалися в працях учених, зокрема Гафурової О.В., Зуєва В.А., Оверковської Т.К., Новак

Т.С., Кондратенко Т.М., Краснової М.В., Кухар О.В., Максименцевої Н.О., Юрескул В.О. та інших. Водночас проблеми правового регулювання реалізації права на екологічну інформацію у сфері управління сільськогосподарськими відходами досі комплексно не досліджувалися.

Метою дослідження є аналіз проблем реалізації права на інформацію у сфері управління відходами сільського господарства в Україні та формулювання пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства в досліджуваній сфері.

Виклад основного матеріалу. Право на екологічну інформацію гарантується Конституцією України (ст. ст. 16, 50) [2] та низкою законодавчих актів, серед яких закони України «Про охорону навколишнього природного середовища» [3], «Про доступ до публічної інформації» [4], «Про інформацію» [5] та ін. Україна підписала та ратифікувала Орхуську конвенцію, якою вона зобов'язалася гарантувати право на доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля. Тобто, визначає це право як одну із складових міжнародних екологічних стандартів. Воно належить до третього покоління прав людини й реалізується через доступ, участь і доступ до правосуддя [7].

Відповідно до ст. 25 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» будь-яка інформація в письмовій, аудіовізуальній, електронній чи іншій матеріальній формі про ... «б) фактори, які впливають або можуть вплинути на стан довкілля або його складових, зазначених у пункті «а» цієї частини, – викиди, інші потрапляння забруднювачів у довкілля, речовини, енергія, шум, вібрація, іонізуюче та неіонізуюче випромінювання, відходи (включаючи радіоактивні) належить до інформації про стан довкілля (екологічна

інформація)».

Спеціальне законодавство про інформаційне забезпечення у сфері управління відходами формується лише з 2022 року шляхом прийняття Закону України «Про управління відходами» № 2320-IX [8], який впроваджує ієрархію управління відходами, принципу «забруднювач платить», прямої відповідальності виробників, а також створення інформаційної системи й відкритих реєстрів для моніторингу управління відходами. Проте, як зазначають фахівці, наразі не має достатнього практичного наповнення [7]. Відсутність механізмів реалізації права на інформацію у сфері управління відходами зумовлює зростання протиправних дій щодо інформації, про це свідчать сучасні тенденції у сфері законотворення, зокрема у 2025 році було підготовлено законопроект «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення кримінальної відповідальності за правопорушення у сфері управління відходами», яким пропонується посилення кримінальної відповідальності за маніпуляції з інформацією (наприклад, надання недостовірної інформації про стан довкілля) [9].

Наразі формується законодавча база, щодо адміністрування інформаційної системи управління відходами. Зокрема, затверджено Порядок створення та адміністрування інформаційної системи управління відходами [10], Порядок здійснення моніторингу місць утворення, зберігання та видалення відходів [11] та ін. Позитивно схвалюючи в цілому розвиток законодавства щодо інформаційного забезпечення сфери управління відходами, варто зауважити, що специфіка інформування щодо сільськогосподарських відходів, відходів війни в них не відображена. Окрім того, зазначені нормативно-правові акти не узгоджені між собою та використовують різний термінологічний апарат, просвітницька

діяльність, яка має здійснюватись з метою інформування населення, утворювачів відходів тощо, не враховує особливості розвитку сільських територій.

Висновки. Право на інформацію про довкілля, зокрема відходи, є ключовим інструментом сталого розвитку та екологічної безпеки в Україні. Наявна законодавча база створює потенціал для прозорості й екологічного моніторингу, проте реалізація права на екологічну інформацію в сфері управління відходами сільського господарства залишається фрагментарною та нормативно непослідовною. Незважаючи на закріплення цього права в Конституції України, базових законах та міжнародних договорах, чинне законодавство не враховує специфіку утворення відходів у сільському господарстві, а також нові виклики, спричинені війною. Особливо гострою є проблема відсутності єдиної інформаційної системи, яка б забезпечувала відкритий і своєчасний доступ до даних про утворення, зберігання та утилізацію відходів.

З огляду на це необхідним є внесення змін до Закону України «Про управління відходами» шляхом закріплення категорії «відходи війни», визначення порядку їх обліку та утилізації, а також створення спеціалізованого інформаційного порталу з інтегрованими відкритими реєстрами. Важливою є гармонізація національного законодавства з європейськими стандартами відкритих даних, забезпечення прозорості рішень у сфері екологічної політики та розширення можливостей громадського контролю. Лише комплексний підхід, що поєднує цифровізацію, удосконалення нормативної бази та залучення громадськості, дозволить сформувати ефективну систему управління відходами та реалізувати екологічні права громадян в умовах післявоєнного відновлення країни.

Література:

1. Гафурова О. В., Новак Т. С. Інформація про відходи, що утворюються внаслідок війни: питання правового забезпечення. *Науковий вісник Ужгородського університету: серія: Право*. 2023. Т. 1. Вип. 79. С. 349-355.
2. Конституція України від 28 червня 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
3. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 р. № 1264-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>
4. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011 р. № 2939-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text>
5. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 р. № 2657-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/>

show/2657-12#Text

6.Посібник з освіти з прав людини за участю молоді. 2-е вид.. КОМПАС. 2020. 490 с. URL: <https://rm.coe.int/compass-2020-ukr-yfdua/1680a23873>

7.Махінова А., Сандул О. Загальний огляд Закону України «Про управління відходами», що сприяє європейській інтеграції України. URL: https://sk.ua/general-overview-of-the-law-of-ukraine-on-waste-management-facilitating-ukraines-european-integration/?utm_source=chatgpt.com

8.Про управління відходами: Закон України від 20.06.2022 р. № 2320-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2320-20#Text>

9.Існує пропозиція посилити кримінальну відповідальність у сфері управління відходами в Україні. URL:https://ecopolitic.com.ua/en/news/there-is-a-proposal-to-strengthen-criminal-liability-in-the-field-of-waste-management-in-ukraine/?utm_source=chatgpt.com

10.Про затвердження Порядку створення та адміністрування інформаційної системи управління відходами: Постанова Кабінету Міністрів України від 5 грудня 2023 р. № 1279. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1279-2023-%D0%BF#Text>

11.Деякі питання здійснення моніторингу місць утворення, зберігання та видалення відходів: Постанова Кабінету Міністрів України від 16 травня № 551. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/551-2025-%D0%BF#Text>

References:

1.Hafurova O. V., Novak T. S. Informatsiia pro vidkhody, shcho utvoriuiutsia vnaslidok viiny: pytannia pravovoho zabezpechennia. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu: seriia: Pravo*. 2023. T. 1. Vyp. 79. P. 349-355.

2.Konstytutsiia Ukrainy vid 28 chervnia 1996 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

3.Pro okhoronu navkolyshnoho pryrodnoho seredovyscha: Zakon Ukrainy vid 25.06.1991 r. № 1264-KhII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>

4.Pro dostup do publichnoi informatsii: Zakon Ukrainy vid 13.01.2011 r. № 2939-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text>

5.Pro informatsiiu: Zakon Ukrainy vid 02.10.1992 r. № 2657-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>

6.Posibnyk z osvity z prav liudyny za uchastiu molodi. 2-e vyd.. KOMPAS. 2020. 490 s. URL: <https://rm.coe.int/compass-2020-ukr-yfdua/1680a23873>

7.Makhinova A., Sandul O. Zahalnyi ohliad Zakonu Ukrainy «Pro upravlinnia vidkhodamy», shcho spriiaie yevropeiskii intehtatsii Ukrainy. URL: https://sk.ua/general-overview-of-the-law-of-ukraine-on-waste-management-facilitating-ukraines-european-integration/?utm_source=chatgpt.com

8.Pro upravlinnia vidkhodamy: Zakon Ukrainy vid 20.06.2022 r. № 2320-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2320-20#Text>

9.Isnuie propozysiiia posylyty kryminalnu vidpovidalnist u sferi upravlinnia vidkhodamy v Ukraini. URL: https://ecopolitic.com.ua/en/news/there-is-a-proposal-to-strengthen-criminal-liability-in-the-field-of-waste-management-in-ukraine/?utm_source=chatgpt.com

10.Pro zatverdzhennia Poriadku stvorennia ta administruvannia informatsiinoi systemy upravlinnia vidkhodamy: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 5 hrudnia 2023 r. № 1279. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1279-2023-%D0%BF#Text>

11.Deiaki pytannia zdiisnennia monitorynhu mistv utvorennia, zberihannia ta vydalennia vidkhodiv: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 16 travnia № 551. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/551-2025-%D0%BF#Text>

Стаття надійшла до друку 19 липня 2025 року